

Verkiai

Verkiai – sena, legendomis apipinta gyvenvietė, kurios istorija glaudžiai susijusi su ankstyvuoju pagonišku Vilniumi. Teigiama, kad XIII–XIV a. sandūroje, mitologinio kunigaikščio Šventaragio laikais, Verkiai buvo vienas didesnių Lietuvos centrų, kuriame greičiausiai stovėjo mūrinė žynio Lizdeikos šventykla (alkas), netoliese gyveno kiti žyniai ir vaidilutės, o archeologai neseniai atrado kapų su gausiomis įkapėmis (ginklais, apgalviu su svastikomis, kitais papuošalais). Verkių pavadinimo kilmės legenda – ne mažiau paslaptinga. Pasak padavimo, vyriausiasis lietuvių žynys krivių krivaitis gedėjo mirusios žmonos, todėl ieškodamas ramybės eidavo pasivaikščioti Neries pakrante. Kartą bėeidamas išgirdo gražios dainos aidą, netrukus pamatė, kad ją dainuoja prie upelio sėdinti lietuvaitė.

- Iš kur kilo Trinapolio pavadinimas?
- Kur prasideda ir kur baigiasi viena ilgiausių Vilniaus gatvių – Verkių?
- Kodėl nedidelis upelis turi mįslingą Cedrono pavadinimą?
- Kokia Kryžiaus kelio Verkiuose įkūrimo idėja?

1 Alkas

54.746688, 25.291655

Spėjama, kad apie XIII a. šioje vaizdingoje vietoje pastatyta rombo formos šventykla, altorius, pakyla prie jo, du stulpai. Taigi pačios įspūdingiausios pagoniškos apeigos turėjo vykti būtent čia. Nors apie galbūt buvusią šventyklą patikimų žinių yra labai mažai, jos svarbą senovės lietuviams liudija faktas, jog po Lietuvos krikšto 1387 m. Jogaila būtent Verkius padovanojo Vilniaus vyskupui, ir nuo to laiko vietovę savo žinion perėmė katalikai.

2 Verkių dvaro rūmai

Žaliųjų Ežerų g. 49A
54.747673, 25.291362

Verkių dvaro rūmų istoriją geriausia pažinti stovint ant pievos prie grotuoto įėjimo į požemius. Tai neišlikusio didingo centrinio rūmų pastato su kupolu, kurį dabar galime išvysti tik paveiksluose, likučiai. Idėja juos statyti kilo Vilniaus vyskupui I. Masalskiui, labai mėgusiam Verkius. Naujos rezidencijos statybai jis pakvietė architektus klasicistus M. Knakfuszą ir L. Gucevičių, šie suprojektavo ansamblį, kurio ašimi tapo neišlikę centriniai rūmai ir dvi ofisinės iš šonų (išlikusios, jas kaip tik ir turite matyti). Nepaisant didelių užmojų, centriniai rūmai niekada nebuvo pabaigti, todėl pats vyskupas gyveno oficinoje. Tačiau tai netrukė Verkiams tapti Vilniaus priemiesčių pramogų ir iškilmių centru: čia buvo didelė paveikslų kolekcija, turtinga biblioteka, vertingi ginklų ir iškasenų rinkiniai, dvaro paviljone

Krivių krivaitis ją įsimylėjo ir pradėjo lankyti, o iš tos meilės gimė vaikutis. Anuometiniai įstatymai kriviui vesti leido tik kartą, todėl jiedu sumanė vaiką paslėpti ten, kur žinojo netrukus atvyksiant medžioti didįjį kunigaikštį. Kūdikis buvo gražiai suvystytas, papuoštas gėlių vainiku ir paguldytas į erelio lizdą. Medžioklės dieną pro šalį einantis didysis kunigaikštis su svita išgirdo vaiko verksmą, liepė radinį iškelti iš ąžuolo. Vaikas, pamatęs blizgančius kunigaikščio šarvus, nustojo verkęs. Valdovas pamanė, kad vaikas nepaprastas ir duotas dievų, o pakviestas krivių krivaitis išaiškino, kad tai Dievas siunčia jam pamainą. Nudžiugęs kunigaikštis paprašė vaiką užauginti, tad žynys tai ir padarė. Lizde rastas vaikas pavadintas Lizdeika, o vietai, kurioje išgirstas jo verksmas, prigijo Verkių pavadinimas.

Netrukus buvusio aukuro vietoje iškilo koplyčia, vėliau čia pat ištaigingas rezidencijas statėsi vyskupai E. Valavičius, K. Bžostovskis ir kiti. XVIII a. pab. rūmų vieta perkelta į dabartinę vietą toliau nuo kalno atbrailos, o senųjų rūmų likučiai nugriauti, jų vietoje XIX a. vid. pastatyta rotunda, o jau šiais laikais – XX a. pab. – iškilo pagonišką erą primenantis simbolinis aukuras.

(Žaliųjų Ežerų g. 53) vyko slapti masonų ložės susirinkimai. Verkių „aukso amžius“ truko neilgai – 1794 m. kontroversiškas Masalskis Varšuvoje viešai pakartas. Keli vėlesni Verkių savininkai dar bandė išgelbėti didžiulį centrinių rūmų pastatą, tačiau galiausiai nugalėjo racionalus mąstymas – apie 1844 m. savininko L. Vitgenšteino sprendimu centriniai rūmai nugriauti, o iš jų likusios statybinės medžiagos panaudotos rytinei ofcinai pertvarkyti į prabangią rezidenciją su vandens bokštu, stikliniu žiemos sodu ir kitais patogumais. Kadangi kadaise abi ofisinės buvo identiškos, žaidimas „surask 10 skirtumų“ padės aiškiai suprasti, kokius pertvarkymus rytinėje oficinoje atliko L. Vitgenšteinas. Ji šiandien ir yra prabangiausias išlikęs Verkių dvaro pastatas.

ATSTUMAS:
apie 8,5 km /
apie 11,1 tūkst. žingsnių /
reljefas – vietomis labai sudėtingas.

Verkių dvaro rūmai

3 Užvažiuojamieji namai

Žaliųjų Ežerų g. 37
54.751653, 25.295085

Pasigėrėkite monumentaliu L. Gucevičiaus projektuotu pastatu su kolonomis, kuriame praeityje veikė užvažiuojamoji smuklė – čia buvo galima ne tik užkąsti, bet ir ilgiau apsistoti. Antrame pastato aukšte buvo apgyvendinami arkininkai ir vežikai, o pirmame laikomi medžioklės įnagai, ragai, balnai, pakinktai, šalmiais įrengta patalpa medžiokliniams šunims. Abiejuose aukštuose būta gyvenamųjų kambarių. Po

Antrojo pasaulinio karo smuklė perdaryta į arklides, autentiškas interjeras sunaikintas. Kitapus gatvės esantys nedideli pastatai – taip pat istoriniai ir priklausę Verkių dvarui. Tai valstiečių mokykla (Žaliųjų Ežerų g. 30), kumetynas (Nr. 26), karvidė ir gaisrinė (Nr. 24), paštas (Nr. 22). Ši statinių grupė XVIII a. pab. kartais buvo vadinama olandiškuoju palivarku.

4 „Vilutė“

Verkių g. 77
54.747953, 25.304502

Pabuvus kalno viršuje metas nusileisti į paupį. Manoma, kad XV–XVI a. vyskupų rūmai Verkiuose buvo apačioje prie Neries, o ne ant kalvos, kur tuo metu dar galėjo būti veikiančios kapinės, todėl eidami palei krantą pabandykite įsivaizduoti didingus 500 metų senumo rūmus, o vietą galite pasirinkti patys – šio laikotarpio rezidencijos vieta nenustatyta. Nedideliame pastatų komplekse Verkių g. 77–81 nuo seno galėjo susiformuoti dvaro ūkinis centras, mat čia teka Turniškės upelis, išlikę tvenkiniai, malūnininko namas (Nr. 81), malūnų griuvėsiai. 77 numeriu pažymėtas namas dažnai vadinamas „vilutė“, kartais – eigulio ar dvaro ekonomo namu. Tikslį jo istoriją nežinoma, tačiau tai turėjo būti gyvenamasis namas, dabartinės jo formos atkeliavo iš klasicizmo epochos, XVIII a. pab. Galbūt iki perstatymo ant šių pamatų kadaise stovėjo ir pirmoji vyskupo rezidencija?

„Vilutė“

5 Malūnai ir keltas

Verkių g. 100
54.745759, 25.290844

Vandens malūnai – pagrindinė Verkių dvaro ūkio varomoji jėga, kurios tikrai neturėjo stigti, juk net ir šiandien matomas ne vienas upelis, nuo stataus šlaito besiveržiantis tiesiai į Nerį. Šioje vietoje prie pat kalno kolonomis puoštas malūnas jau stovėjo XVIII a. pab. (nutapė dailininkas P. Smuglevičius), tačiau neabejotina, kad jo būta ir anksčiau. Malūnas veikė iki 1975 m., dabar jame veikia restoranas. Kylant Verkės upelio pakrante galima išvysti dar vieną statinį – tai buvusi vandens kelimo stotis, reikalinga, kad vanduo pasiektų kalno viršuje buvusius rūmus. Atkreipkite dėmesį į stendą, kuriame vaizduojami Verkiai XIX a. vid. Paveikslas apačioje šmėzuoja keltas. Žinoma, nesudėtingas vandens srovės varomas keltas ties šia vieta nuo seno jungė Verkius ir Valakampius. Po ilgos pertraukos abu Neries krantai vėl sujungti – nuo 2018 m. šiltuoju metu veikia dviratininkų ir pėsčiųjų keltas „Uperis“.

XIX a. keliautojas Adomas Hono-
ris Kirkoras savo knygoje
„Pasivaikščiojimai po Vilnį ir jo
apylinkes“ rašo: „Norint daugiau
sužinoti apie pasakišką Verkių
vietovę, maža vien pasidairyti
aplinkui, reikia dar pasivaikščioti
po aplinkinius miškus, kur praeivio
akį keri ne vienas skardis, ne viena
žalia griova, virš bedugnės
pakibęs vaizdingas medis,
šniokščiantys upokšniai.“

Vandens malūnas

6 Kalvarijų bažnyčia

Kalvarijų g. 327
54.740482, 25.279981

Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia statyta siekiant įprasminti Kryžiaus kelio Vilniuje pabaigą – kalva, ant kurios pastatyta šventovė, Kalvarijų topografijoje atitinka Golgotos kalną, o Jėzaus nukryžiuvimui paminėti skirtos Kryžiaus kelio stotys įkomponuotos tiesiog pačioje bažnyčioje. Šaltiniai mena, jog pirmąją medinę bažnyčią šioje vietoje pastatė vyskupas J. Bialozoras ir vienuoliai dominikonai 1664–1669 m. Pirmajai šventyklai sudegus, naują

mūrinę pastatė Varšuvos dominikonai, o XVIII a. vid. ji dar kartą perstatyta pagal vėlyvojo baroko kanonos ir įgavo šiandienės formas. Šalia esantys pastatai priklausė dominikonų vienuolynui, tačiau caro valdžios metu 1850 m. jis buvo uždarytas, bažnyčia palikta veikti (veikė ir sovietmečiu). Vertos dėmesio Jeruzalės kapinės – jos unikalios Vilniaus miesto mastu, nes išliko šventoriuje, čia pat laidojama ir nūdien.

7 Kristaus Kančios kelias

54.74061, 25.28273

Vadinamosios Naujosios Jeruzalės nuo XV a. buvo įrenginėjamos visoje Europoje kaip atmaina tikrosioms Kristaus kančios ir prisikėlimo vietoms, tai buvo ypač aktualu maldininkams, kurie neturėjo pakankamai pinigų nukeliauti į Šventąją žemę. Kalvarijoms dažnai būdavo parenkama vietovė, turinti panašumų su biblinėmis alokacijomis (kalvomis, upėmis, slėniais). Verkiuose prie Vilniaus piligriminį taką 1662 m. ėmėsi kurti vyskupas Jurgis Bialozoras, pagrindiniu šios iniciatyvos motyvu įvardijama pagaliau pasiekta pergalė prieš miestą kelerius metus kontroliavusius maskvėnus. Apylinkių kalneliams buvo suteikti bibliniai pavadinimai: Golgotos, Marijos, Siono, Alyvų, o teritorijoje tekantis upelis pavadintas Kedronu (Cedronu). Iki 1669 m. turėjo iškilti ir pirmoji medinė kelio koplyčia, tačiau dėl pasikartojančių gaisrų nuo 1755 m. jas imtasi

keisti mūrinėmis. Cariniu laikotarpiu susidomėjimas Vilniaus Kalvarijomis nenusilūgo, netgi išaugo – buvo leidžiami turistiniai vadovai, amžininkai rašė, kad per Sekmines Verkiuose susirinkdavo apie keliasdešimt tūkstančių tikinčiųjų. Sovietmečiu Kryžiaus kelio lankymas oficialiai uždraustas, 1962–1963 m. sunaikintos visos koplyčios (išskyrus keturias, esančias arčiausiai bažnyčios), tačiau jų vietose maldininkai dėjo kryželius iš akmenų, sodino gėles pamatų vietoje, pramindavo takelius, tad kelias žmonėse buvo gyvas. 1990–2002 m. Vilniaus Kalvarijos buvo tiksliai rekonstruotos pagal gausiai išlikusią ikonografinę medžiagą. Kryžiaus kelio ilgis – apie 7 km. Įspūdingiausios procesijos vyksta per Sekmines.

8 Sodai

54.736074, 25.283658

Sovietiniais metais miestų pašonėje įvairių gamyklų, žinybų ir kitų organizacijų darbuotojams buvo išskiriami plotai kolektyviniams sodams kurti. Šia iniciatyva buvo siekiama gyventojams suteikti galimybę patenkinti polinkį į žemės darbus, taip pat ir papildyti savo maisto racioną šviežiai užaugintomis gėrybėmis. Įsivaizduokite – daug Vilniaus naujakurių iš tiesų buvo žmonės, ką tik atvykę iš provincijos, ir jiems gyvenimas ankštuose daugiabučių rajonuose galėjo tapti tikra kančia. Taigi, 6 arų sodo sklypeliai tapo tarsi tarpine jungtimi tarp kaimo ir miesto, teikusia

atgaivą savaitgaliais. Kalvarijų sodai – pirmieji kolektyviniai sodai Vilniuje, įkurti 1953 m., kai šiose apylinkėse miestietišku gyvenimu dar net nekvepėjo. Šis masivas taip pat yra puikiausias pavyzdys pastarųjų dešimtmečių transformacijos – po nepriklausomybės atkūrimo sodų sklypuose buvo leista statyti kur kas didesnius namus, todėl ir čia, Kalvarijose, šalia kuklaus remonto nepaliesto medinio pastatėlio galima išvysti ir kone daugiabučių virtusias naujas „sodininkų“ rezidencijas.

9 „Pušyno kelias“

Pušyno kelias 25
54.731443, 25.284091

Visai šalia didelių gyvenamųjų rajonų ir miesto šurmulio, tarsi ramybės oazėje veikia reabilitacijos centras „Pušyno kelias“. Jo istorija siekia 1964 m., kai jis atvėrė duris kaip vienos didžiausių Vilniaus gamyklų – „Elfos“ – profilaktoriumas. Statant gydymo įstaigą buvo „užlipta“ ant Kryžiaus kelio takų ir net vienos nugriautos koplyčios pamatų.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir „Elfos“ gamyklai bankrutuojant, buvo nutarta, kad sanatorija negali užsidaryti ir virsti dar vienu pelningu daugiabučių statybos objektu, kad šioje vietoje turi būti išlaikyta harmonija: Kryžiaus kelias bus atkurtas kaip dvasios gydykla, o „Pušyno kelias“ toliau veiks kaip kūno gydykla.

10 Cedronas

54.726726, 25.28611

Dešinysis Neries intakas Cedronas (Kedronas) tokį biblinį vardą gavo XVII a. Verkiuose kuriant Kalvarijų Kryžiaus kelią. Vartojamas dar vienas pavadinimas – Baltupis. Upelis prasideda miškelyje prie Fabijoniškių, vėliau jis kerta judrias Geležinio Vilko ir Kalvarijų gatves. Kryžiaus kelio teritorijoje Kedrono slėnis pats romantiškiausias – čia jis pabėga nuo miesto triukšmo bei dulkių ir ramiai vinguriuoja užsmingu mišku. Virš upelio stūkso vienintelė medinė Kryžiaus kelio koplyčia. Anksčiau

maldininkai šioje vietoje dažnai ne naudodavosi tilteliu, o tiesiog kirsdavo upelį basomis arba keliais, jo vanduo laikytas šventu.

Trinapolio vienuolynas

11 Trinapolis

Verkių g. 70
54.731194, 25.291148

Bažnyčią ir trinitorių vienuolyną 1695–1700 m. įkūrė vyskupas K. Bžostovskis. Nuo tada vietovė pradėta vadinti Trinapoliu – trinitorių miestu. Pirmieji pastatai buvo pritaikyti 13 vienuolių, jų išlaikymui vyskupas paskyrė Krosnos dvarą Ašmenos paviete ir dvi karčemas netoli vienuolyno. 1710 m. dėl maro epidemijos ir gaisrų medinis ansamblis sudegė, tačiau vyskupas skyrė lėšų pastatams atstatyti. Mūrinės bažnyčios ir vienuolyno statybos darbai vyko visą XVIII a. keliais etapais. Prie bažnyčios parapijos nebuvo, ji priklausė Kalvarijų dominikonų parapijai. 1832 m., po numalšinto sukilimo prieš carinę valdžią, Švč. Trejybės bažnyčia ir trinitorių vienuolynas buvo uždaryti. 1823–1840 m. dalytas Trinapolio turtas, vertingesni daiktai perduoti Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčiai. 1846 m. Trinapolis perduotas stačiatikių

metropolitui, čia įrengta jo vasaros rezidencija, o bažnyčia 1849 m. pertvarkyta į cerkvę. Tarpukariu vėl šeimininkavo katalikai, tačiau po Antrojo pasaulinio karo komplekse kurį laiką veikė ligoninė, vėliau – turistinė bazė. 1992 m. Trinapolis grąžintas Vilniaus arkivyskupijos kurijai, išaugo šio religinio centro reikšmė. Vienuolyno pastatuose šiuo metu įsikūręs Kristaus Karaliaus kongregacijos seserų noviciatas, veikia rekolekčių namai.

12 Šaltinėlis

54.73632, 25.28754

Karštą vasaros dieną (ir ne tik) būtina sustoti prie Verkių šaltinėlio. Prie medžių paunksmėje trykštančios versmės nepatogu privažiuoti automobiliu, todėl čia ateina tik atkakliausieji. Vis dėlto atėję kartą vis sugrįžta. Sakoma, kad jo vanduo gydo akių ligas, padeda atjaunėti, o šiuo

vandeniu užplikyta kava žymiai gardesnė. Tiesa, dėl ekstremalių pastarųjų metų orų šaltinis yra kiek nusekęs, todėl jei jo versmė silpna, galima paėjėti žemyn rėva ir surasti vandeningesnę vietą.

Kelias šaltinėlio link

Tradicinės šventės rajone:

- Kasmet birželio pabaigoje Verkių rūmų parke švenčiama archajiška Rasos šventė.
- Kasmet Sekminių atleidų metu rengiamos įspūdingos eisenos Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus keliu.
- Kasmet liepos 6 d. organizuojamas bėgimas „Aplink Žaliuosius ežerus“.

Verkiai

Domina kiti rajonai? Ieškokite apie juos išleisčių lankstinių kna ten pat, kur radote šį.